

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
In the Name of Allah, the Compassionate the Merciful

نورالامین

آداب و اخلاق

هادی حق پناه

عبدالکریم بهشتی

سخن ناشر

معارف اسلامی ناب، نیازِ بشر تشنه معنویت امروز است. در این دوران که بسیاری آن را عصر پایان جهان می‌دانند، گرایش به دین و معنویت، سرعتی شگفت یافته است. در این میان، اسلام بیشترین سهم را از این گرایش به دین دارد، و چرا چنین نباشد؟ اسلام، دین انسانی زیستن، عدالت‌پروری و عشق به هم‌نوع است و بشر این عصر، این گوهر گمشده را در اسلام ناب یافته است.

از سوی دیگر، گسترش پُرشتاب رسانه‌ها و ابزارهای انتشار اطلاعات، بی‌وقفه موجب پدید آمدن پرسش‌ها و شبهات جدیدی می‌شود که تا اندکی پیش از این، هیچ‌یک از آنها قابل تصور نبود. این انفجار اطلاعات، به‌ویژه در دنیای مجازی، اغلب فرصت ژرف‌اندیشی را از انسان سلب می‌کند و همین موجب شناخت نادرست یا ناقص از بسیاری امور، به‌ویژه مفاهیم و معارف دینی می‌گردد.

بنابراین، تبلیغ و نشر مؤثر معارف اسلامی ناب، رسالت خطیری است که بر عهده همه متولیان این امر می‌باشد. بدون تلاش خالصانه و آگاهانه برای رسیدن به این هدف، پتانسیل عظیمی که در گرایش بشر به معنویت در این عصر پدید آمده، به هدر خواهد رفت.

نشر «نورالامین» به سهم خود می‌کوشد تا بخش اندکی از رسالت عظیم نشر معارف اسلامی ناب را به بهترین شکل ممکن انجام دهد و در این راستا از پیشنهادها و انتقادهای همه فرهیختگان این عرصه، برای غنا بخشیدن به آثار خود استقبال می‌کند.

نورالامین

پیشگفتار

انسان موجودی اجتماعی است و هر چه در اجتماع جایگاه بهتری داشته باشد، از مقبولیت بیشتری بهره‌مند خواهد داشت و وظیفه‌ی او در تعامل با دیگران سنگین‌تر خواهد شد. در منابع دینی رعایت اخلاق اسلامی، آداب معاشرت فردی و اجتماعی و حسن معاشرت با مردم، علامت کمال عقل معرفی شده است. بی‌توجهی به آداب معاشرت، موجب از دست دادن اعتبار و مقبولیت اجتماعی انسان می‌شود و کم‌کم فرد را منزوی خواهد نمود. از طرفی هر چه به عمر انسان افزوده شود، بیشتر متوجه اهمیت رعایت آداب و اصول روابط اجتماعی خواهد شد؛ زیرا با گذشت عمر و کسب تجربیات گوناگون کم‌کم متوجه می‌شود که چه مقدار نگاه دیگران به او و رفتار او در پیشبرد اهداف و کیفیت زندگی مؤثر است. رعایت آداب معاشرت وقتی اهمیت بیشتری خواهد یافت که متوجه شویم در اعضای خانواده و اطرافیان ما تأثیرگذار بوده است. حال اگر در خارج از خانواده، افرادی در اجتماع، انسان و رفتار او را الگوی خود قرار دهند، وظیفه‌ی او در برابر آنان و اجتماع چندین برابر می‌شود. همچنین یکی از اهداف اصلی بعثت پیامبر اسلام، تربیت انسان‌ها و پرورش اخلاق حسنه بوده است؛ حتی می‌توان گفت: تعلیم کتاب و حکمت مقدمه‌ای است برای مسئله‌ی تربیت انسان‌ها. این مطلب در احادیثی که از پیامبر اکرم ﷺ و اهل بیت علیهم‌السلام رسیده است،

معلوم می‌شود در حدیث معروفی از پیامبر نقل شده است که فرمود: «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ»^۱ (من تنها برای تکمیل فضائل اخلاقی مبعوث شده‌ام).

محتوای این نوشتار در دو بخش تنظیم شده است: بخش اول نمونه‌ای از تعلیمات آداب اجتماعی اسلامی است که در قالب ده درس با زبان و متن ساده و روان معرفی شده است. بخش دوم چند نمونه از مهم‌ترین مباحث اخلاقی است که در قالب هفت درس بیان شده است.

این کتاب توسط آقایان هادی حق پناه و عبدالکریم بهشتی^۲ تألیف و از سوی جامعه المصطفی انتشار می‌یابد و به محضر طلاب و دانشجویان تقدیم می‌گردد.

۱. کنز العمال، ج ۳، ص ۱۶.

۲. از اساتید همکار مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی

فهرست

مقدمه ۱۱

اهمیت ادب و اخلاق ۱۱

بخش اول: آداب معاشرت

درس اول: مباحث عمومی آداب (۱) ۱۵

تعریف «آداب» ۱۵

تعریف «اخلاق» ۱۵

فرق اخلاق و آداب ۱۵

اسوه‌ها و الگوی‌های ادب ۱۶

نمونه‌هایی از ادب پیامبر در گفتار و رفتار ۱۷

نمونه ادب امامان علیهم‌السلام ۱۸

سیره معصومان علیهم‌السلام در برابر بی‌ادبان ۱۸

درس دوم: مباحث عمومی آداب (۲) ۲۱

ثمرات و برکات ادب ۲۱

راه‌های تحصیل ادب ۲۲

نمونه‌های مختلف ادب ۲۲

درس سوم: آداب فردی (۱) ۲۷

آراستگی ظاهری ۲۷

۲۸	راه‌های رسیدن به آراستگی ظاهر
۳۵	درس چهارم: آداب فردی (۲)
۳۵	آداب غذا خوردن
۳۵	مستحبات غذا خوردن
۳۶	مکروهات غذا خوردن
۳۸	اخلاق پیامبر در نوشیدن آب
۳۸	آداب راه رفتن
۳۹	آداب لباس پوشیدن
۴۱	درس پنجم: آداب فردی (۳)
۴۱	آداب سخن گفتن
۴۳	آداب شنیدن
۴۴	آداب شوخی
۴۶	آسیب‌های شوخی زیاد
۴۹	درس ششم: آداب فردی (۴)
۴۹	آداب ورود به مکان‌ها
۵۰	آداب حضور در مجالس
۵۱	آداب خوابیدن
۵۵	درس هفتم: آداب فردی (۵)
۵۵	آداب زیارت
۵۷	دعا
۵۷	آداب دعا
۶۳	درس هشتم: آداب اجتماعی (۱)
۶۳	ادب با مردم
۶۵	ادب با خانواده
۶۶	زمینه‌های بی‌ادبی

- درس نهم: آداب اجتماعی (۲) ۶۹
- اخلاق اجتماعی ۶۹
- رعایت شئون طلبگی ۷۰
- آداب مطالعه ۷۲
- علل خواب‌آلودگی هنگام مطالعه ۷۴
- درس دهم: آداب اجتماعی (۳) ۷۷
- آداب مباحثه ۷۷
- آداب پرسش ۷۸
- آداب مدرسه و حجره ۷۹

بخش دوم: اخلاق اسلامی

- درس اول: خداشناسی ۸۵
- اهمیت خداشناسی در کلام معصومین علیهم‌السلام ۸۵
- فایده‌های خداشناسی ۸۶
- درس دوم: خودشناسی ۸۹
- خودشناسی در آیات ۸۹
- خودشناسی در روایات ۹۰
- راه‌های خودشناسی ۹۰
- درس سوم: شکرگزاری ۹۳
- شکرگزاری در قرآن ۹۳
- شکرگزاری در کلام معصومین علیهم‌السلام ۹۴
- اصول شکرگزاری ۹۵
- انواع شکر ۹۶
- درس چهارم: عبادت ۱۰۱
- آداب عبادت ۱۰۱
- آثار عبادت ۱۰۴

-
- ۱۰۷ _____ درس پنجم: عزّت نفس
- ۱۰۷ _____ عزّت نفس
- ۱۰۷ _____ معنای عزّت
- ۱۰۷ _____ عزّت در آیات و روایات
- ۱۰۸ _____ عوامل به وجود آمدن عزّت نفس
- ۱۰۹ _____ ضرورت عزّت نفس
- ۱۱۰ _____ برخی راهکارهای عملی عزّت نفس
- ۱۱۳ _____ درس ششم: حیا
- ۱۱۳ _____ حیا در روایات
- ۱۱۴ _____ موانع حیا
- ۱۱۵ _____ آثار حیا
- ۱۱۹ _____ درس هفتم: انسان موفق
- ۱۱۹ _____ تلاش و پشتکار
- ۱۲۰ _____ عوامل ایجاد تلاش و موفقیت
- ۱۲۰ _____ الگو قرار دادن شخصیت های بزرگ
- ۱۲۰ _____ ارتباط با دوستان موفق
- ۱۲۱ _____ توکل بر خداوند
- ۱۲۳ _____ منابع

مقدمه

اهمیت ادب و اخلاق

آنچه انسان‌ها را با ارزش و گرامی می‌کند، ادب است. ممکن است برخی کمبودهای علمی و ندانستن بعضی از دانش‌ها برای طلبه و روحانی عیب نباشد؛ اما نداشتن ادب، برای او پسندیده نیست؛ زیرا اولین ثمره‌ای که از فرد عالم انتظار می‌رود، ظاهر شایسته و رفتار مؤدبانه است؛ چون مردم رفتار و گفتار او را الگوی دینی خود می‌دانند؛ از این رو در رفتار او دقیق می‌شوند. پس عالم باید بسیار مواظب رفتار و کردار خود باشد. امیرالمؤمنین علی علیه السلام در این باره می‌فرماید: «کسی که خود را پیشوای مردم قرار داده، باید پیش از آموزش دیگران، خود را آموزش دهد».^۱

امام صادق علیه السلام به یکی از اصحابشان به نام «شقرانی» فرمودند: «ای شقرانی! کار نیک از هر کسی نیکوست؛ ولی از توبه سبب نسبتی که با ما داری و تورا وابسته به خاندان رسالت می‌دانند، بهتر و زیباتر است و کاربرد از هر کسی بد است؛ ولی از توبه سبب همین انتساب، زشت‌تر و ناپسندیده‌تر است».^۲

۱. نهج البلاغه، ص ۶۳۸، حکمت ۷۳: «مَنْ تَصَبَّ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيُبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ».

۲. بحار الأنوار، ج ۴۷، ص ۳۴۹ و ۳۵۰، ح ۵۰: «يَا شَقْرَانِي إِنَّ الْحَسَنَ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ حَسَنٌ وَإِنَّهُ مِنْكَ أَحْسَنُ لِمَكَانِكَ مِنَّا وَإِنَّ الْقَبِيحَ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ قَبِيحٌ وَإِنَّهُ مِنْكَ أَقْبَحُ».

مباحث این کتاب در دو بخش تنظیم شده است: بخش اول مهم‌ترین مباحث مربوط به آداب معاشرت که خود در سه مرحله تدوین شده است:

۱. مباحث عمومی آداب؛ ۲. مباحث آداب فردی؛ ۳. مباحث آداب اجتماعی و بخش دوم مهم‌ترین مباحث مربوط به اخلاق اسلامی است.